

Skolan – både huvudman och vårdgivare

Styrning och ledning för elevhälsans medicinska del

Du får gärna citera Inspektionen för vård och omsorgs texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Inspektionen för vård och omsorg har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Artikelnr | IVO 2016-1

Foto | Mostphotos

Utgiven | Januari 2016, www.ivo.se

Förord

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har tillsyn över verksamheter inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården, däribland elevhälsans hälso- och sjukvård samt dess personal. I tillsynsuppdraget ingår att regelbundet återföra resultat och iakttagelser från myndighetens tillsyn. Denna rapport är en del av myndighetens återföring.

De tre tillsyner som utgör grunden för denna rapport är föranledda av att IVO på olika sätt har uppmärksammats på brister i elevhälsans medicinska del i en kommunal skola och i två fristående skolor. Innehållet i respektive granskning har till viss del sett olika ut beroende på innehållet i uppmärksammandet. Den gemensamma nämnaren för alla granskningar har dock varit ledning och styrning.

Rapporten är framtagen av utredaren Johanna Nilsson vid avdelning sydöst. Tillsynerna har genomförts av Heléne Roos, Helena Nilsson, Daniel Brenander och Sophia Thollander vid enheten som arbetar med tillsyn av primärvården och psykiatrin. Avdelning sydöst har tillsynsansvar över vård- och omsorgsgivare i Jönköpings län, Kalmar län och Östergötlands län.

Gunilla Hult Backlund

Generaldirektör

Januari 2016

Sammanfattning, diskussion och slutsatser

Denna rapport är en sammanställning av tre separata tillsyner som IVO genomförde under 2014 och 2015 av den medicinska delen av elevhälsan. Myndigheten granskade då styrning och ledning i en kommunal skola och två fristående skolor. Förutom att i rapporten sammanställa tillsynsresultatet, för IVO även en kort diskussion om möjliga orsaker till resultatet.

IVO:s förhoppning är att med underlaget kunna bidra till att stärka kommuners och fristående skolors arbete med elevhälsan och tydliggöra huvudmännens ansvar som vårdgivare. Det kan bidra till att höja verksamheternas kvalitet vad gäller elevhälsans medicinska del och säkerställa elevernas tillgång till en god och säker hälso- och sjukvård. Resultatet kan förhoppningsvis även användas som underlag i ett fortsatt samtal om elevhälsan mellan berörda myndigheter.

Vårdgivaransvaret är inte känt av huvudmännen

Myndighetens samlade bedömning är att de granskade huvudmännen inte fullt ut har varit införstådda med sitt ansvar som vårdgivare¹, vilket också ledning och personal bekräftade vid några av inspektionerna. Huvudmännen har därmed saknat insikt i alla de krav som ställs på vårdgivaren enligt hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Det har medfört att flera av de skyldigheter som skolans huvudman har som vårdgivare har förbisetts. Huvudmännen har exempelvis inte haft ledningssystem som är anpassade för elevhälsans medicinska del. Även det systematiska patientsäkerhetsarbetet kan förbättras. Två av de inspekterade verksamheterna finns inte heller registrerade i IVO:s vårdgivarregister.

Liten aktör kan vara sårbar

Jämförelser med IVO:s tidigare egeninitierade tillsyn av elevhälsans medicinska del indikerar att verksamhetens storlek kan vara en faktor som har betydelse för tillsynsresultatet. När det är färre som arbetar i en kommun eller i en fristående skola kan enskilda individers kunskap och kompetens vad gäller vårdgivaransvaret få större betydelse, vilket ökar verksamhetens sårbarhet. I en kommunal verksamhet har dock utbildningsnämnden (eller motsvarande) möjlighet att hämta in kompetens från socialnämnden (eller motsvarande) som har större erfarenhet av att bedriva kommunal hälso- och sjukvård. Kompetensen finns där under ett och samma tak.

¹ Med vårdgivare avses enligt 1 kap. 3 § patientsäkerhetslagen (2010:659) statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.

Fristående skolor

Det är möjligt för en enskild aktör att starta en fristående skola utan att fullt ut förstå sina skyldigheter som vårdgivare i enlighet med den lagstiftning som gäller på området. Av ansökningsprocessen och där till kopplad information framgår inte huvudmannens roll och ansvar som vårdgivare särskilt tydligt. Om den som ska starta en fristående skola vill få fullständig information krävs det en aktiv åtgärd från den enskildes sida. Det är dock viktigt att komma ihåg att huvudmannen alltid är skyldig att följa den lagstiftning som gäller för verksamheten.

Svårt att anlita extern kompetens med kvalitet?

I vissa fall köper huvudmännen in konsulttjänster för att driva elevhälsan, även om så inte har skett i de kommuner och skolor som nu har granskats. Att välja en sådan lösning kan vara ett sätt att överbrygga kompetensbrister i organisationen, vilket kan vara positivt utifrån elevernas synvinkel. Detta förutsätter dock att huvudmännen har tillräcklig kompetens för att kvalitetssäkra den tjänst de köper in så att de vet vilka krav de ska ställa på den externa vårdgivaren.

Ett återkommande problem som måste åtgärdas

IVO:s erfarenhet är att det under flera år har förekommit brister bland landets huvudmän vad gäller kännedomen om skolans vårdgivaransvar för elevhälsan. Tillsynens resultat är därför inget nytt, även om myndigheten inte tidigare har sammanställt det på ett lika tydligt sätt som görs i denna rapport.

En del arbete har gjorts för att åtgärda bristerna. Exempelvis har Socialstyrelsen och Skolverket tagit fram en gemensam vägledning för elevhälsan som beskriver det hälso- och sjukvårdsansvar som vilar på huvudmannen. Men trots ansträngningar från flera håll tycks det vara svårt att få kunskapen om huvudmannens ansvar som vårdgivare att landa i en för övrigt pedagogisk verksamhet. Huvudmännen måste se till att det regelverk som vårdgivaransvaret vilar på är känt och efterlevs.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning, diskussion och slutsatser.....	4
Innehåll	6
Skolans ansvar för både hälsa och lärande	7
Elevhälsan erbjuder hälso- och sjukvård.....	7
Vårdgivarens ansvar.....	7
Att navigera genom ett omfattande regelverk.....	8
Vårdgivaransvaret har förbisett.....	9
Ledningssystemen är inte anpassade för verksamheterna	9
Lärande och förändring riskerar att utebli.....	10
Oklar ansvarsfördelning av patientsäkerhetsarbetet	10
Tidigare tillsyn av elevhälsan.....	11
BILAGA 1	
Beskrivning av tillsynen	12
Rapportens utformning och omfattning.....	12
Tillsynens utformning och omfattning	12
BILAGA 2	
Starta fristående skola.....	14
Skolinspektionens vägledning om elevhälsan	14
Tillgänglig information hos andra berörda aktörer	15
Kan huvudmannen missa sina skyldigheter?	15

Skolans ansvar för både hälsa och lärande

Elevhälsan har en viktig funktion att fylla. Genom att stödja möjligheterna till en god utveckling, både fysiskt, psykiskt och socialt, kan verksamheten också stödja elevens utveckling mot utbildningens mål. Elevhälsan bidrar till en positiv lärandesituation då hälsan har en stor betydelse för elevers skolprestationer, välbefinnande och möjlighet att fungera i skolans sociala miljö. Elevhälsan kan också, genom bland annat hälsobesöken, tidigt identifiera problem hos eleverna och därmed ha möjlighet att tidigt bryta en negativ utveckling.

Enligt skollagen (2010:800) ingår såväl medicinska, psykologiska, psykosociala, som specialpedagogiska insatser i elevhälsan. Elevhälsan ska erbjudas till förskoleklass, grundskolan och gymnasieskolan, men insatserna är frivilliga för eleverna.² Det är skolans huvudman som är ytterst ansvarig för elevhälsan.³

Elevhälsan erbjuder hälso- och sjukvård

Inom ramen för elevhälsan bedriver huvudmannen hälso- och sjukvård. I begreppet ingår enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador.⁴ Elevhälsans hälso- och sjukvårdsinsatser kan handla om att utföra vaccinationer, psykologiska utredningar och hälsobesök, men också att hålla i viss typ av förebyggande undervisning. Det kan även innebära att erbjuda enklare hälso- och sjukvårdsinsatser.⁵ Med hälso- och sjukvårdspersonal avses i dessa sammanhang som regel skolläkare, skolsköterskor och skolpsykologer.

Vårdgivarens ansvar

Den som bedriver hälso- och sjukvård är enligt lagens mening vårdgivare, och med det följer vissa skyldigheter. Skolans huvudman, tillika vårdgivaren, ska med stöd av verksamhetens ledningssystem planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.⁶ Vårdgivaren är enligt hälso- och sjukvårdslagen skyldig att utse en verksamhetschef som har det samlade ledningsansvaret för hälso- och sjukvårdsverksamheten. Om verksamhetschefen inte själv är medicinskt kunnig, måste någon annan få i uppdrag att utföra vissa ledningsuppgifter.

² Inklusivt grundskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan.

³ Huvudmannen ansvarar bland annat för att elevhälsan bedrivs i enlighet med bestämmelserna i skollagen. Huvudmannen ansvarar också för beslut om elevhälsans organisation och placering och anställningsvillkor för de anställda inom elevhälsan. Källa: Socialstyrelsen och Skolverket (2014), *Vägledning för elevhälsan*.

⁴ Framgår av 1 § hälso- och sjukvårdslagen.

⁵ I Socialstyrelsens och Skolverkets vägledning för elevhälsan framgår mer tydligt vilka arbetsuppgifter som kan inrymmas i elevhälsans medicinska och psykologiska insatser.

⁶ 3 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

Vidare är vårdgivaren enligt patientsäkerhetslagen (2010:659) skyldig att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete. Det innebär att vårdgivaren bland annat måste förebygga att patienter drabbas av vårdskador⁷, utreda händelser som har medfört eller hade kunnat medföra en vårdskada, dokumentera det organisatoriska ansvaret för patientsäkerheten och upprätta en patientsäkerhetsberättelse.

Innan en hälso- och sjukvårdsverksamhet påbörjas måste vårdgivaren enligt patientsäkerhetslagen anmäla att denne ska bedriva en sådan verksamhet. Detta gör vårdgivaren hos IVO, som ansvarar för vårdgivarregistret över de verksamheter som utför hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen.

Att navigera genom ett omfattande regelverk

Förutom patientsäkerhetslagen och hälso- och sjukvårdslagen finns en rad andra lagar⁸ och föreskrifter⁹ som skolans huvudman måste förhålla sig till då det kommer till hälso- och sjukvård.¹⁰ Skolverket och Socialstyrelsen har tagit fram en gemensam vägledning för elevhälsan, som på ett pedagogiskt sätt går igenom de krav som ställs både från utbildningssidan och från hälso- och sjukvårdssidan.

Anser man sig som huvudman inte ha nödvändig kompetens inom sin organisation för att navigera genom regelverket för elevhälsan, finns det i dag också konsultföretag som erbjuder allt från metodstöd och ledningssystem till elevhälsopersonal och verksamhetschef åt huvudmannen.

⁷ Med vårdskada menas enligt 1 kap. 5 § patientsäkerhetslagen lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom samt dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården.

⁸ Exempelvis personuppgiftslagen (1998:204), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förvaltningslagen (1986:223), patientdatalagen (2008:335) och arbetsmiljölagen (1977:1160).

⁹ Exempelvis Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2008:14) om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om anmälningsskyldighet enligt Lex Maria och Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2004:11) om ansvar för remisser för patienter inom hälso- och sjukvården, tandvården m.m., samt Folkhälsomyndighetens föreskrifter om vaccination av barn (HSLF-FS 2015:6).

¹⁰ Läs mer om vårdgivarens ansvar i *Vägledning för elevhälsan*, av Socialstyrelsen och Skolverket (2014).

Vårdgivaransvaret har förbisetts

IVO granskade under 2014 och 2015 styrning och ledning för den medicinska delen av elevhälsan, det vill säga skolsköterskans och skolläkarens hälso- och sjukvårdsinsatser, i en kommunal skola och två fristående skolor.¹¹

Myndighetens samlade bedömning är att huvudmännen för dessa skolor inte fullt ut har varit införstådda med sitt vårdgivaransvar, vilket också ledning och personal bekräftade vid två av inspektionerna. De har därmed saknat insikt i alla de krav som ställs på vårdgivaren enligt hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Det har medfört att flera av de skyldigheter som skolans huvudman har som vårdgivare har förbisetts (se nedan). Två av de inspekterade verksamheterna finns inte heller registrerade i IVO:s vårdgivarregister.¹²

Ledningssystemen är inte anpassade för verksamheterna

Vårdgivaren ska ansvara för att det finns ett ledningssystem anpassat för bland annat den medicinska delen av elevhälsan. Att vårdgivaren har de rutiner och processer som krävs är mycket viktigt för att kunna ge en patientsäker vård av god kvalitet. De huvudmän som har tillsynats har dock inte haft ledningssystem som är anpassade för elevhälsans medicinska del. I kombination med bristande kompetens eller oerfaren personal kan ett otillräckligt ledningssystem bli synnerligen kännbart och en reell patientsäkerhetsrisk för eleverna.

I ett fall har huvudmannen haft ett ledningssystem för hela elevhälsan, men saknat processer och rutiner för den medicinska delen. I ett annat fall har skolan hanterat det så att skolläkaren har tagit fram rutiner för exempelvis remisshantering och journalföring, som sedan inte har fastställts av huvudmannen. Övriga rutiner har de kopierat från en annan skola och då har skolsköterskan gjort Anpassningar i dessa för att få dem att stämma med den egna elevhälsan. Inte heller dessa har godkänts av huvudmannen. Ett otillräckligt ledningssystem likt de ovan nämnda gör det svårt att säkra kvaliteten i verksamheten. Konsekvenserna kan exempelvis bli bristfälliga hälsobesök och felaktiga vaccinationer. Elevhälsopersonalen kan också missa att identifiera problem hos eleverna och därmed gå miste om sina möjligheter att arbeta förebyggande.

Vårdgivaren är vidare skyldig att utse en verksamhetsansvarig som har det samlade ledningsansvaret för hälso- och sjukvårdsverksamheten. I två fall har huvudmannen inte utsett någon verksamhetschef alls och i ett fall har huvudmannen haft en verksamhetschef, men inte dokumenterat dennes uppdrag eller vilka medicinska uppgifter som har överlåtits. Vid IVO:s inspektion sa sig verksamhetschefen dock

¹¹ Tillsynsobjekten har valts ut med anledning av att myndigheten har blivit uppmärksam på vissa brister i elevhälsans medicinska del.

¹² Kontroll gentemot IVO:s ansvariga enhet för registerfrågor gjordes den 9 oktober 2015.

vara medveten om sitt ansvar och att denne måste ha kontroll över elevhälsan samt säkra kvaliteten.

Lärande och förändring riskerar att utebli

Alla tre huvudmännen har brister i sina respektive ledningssystem för elevhälsans medicinska del. Även det systematiska patientsäkerhetsarbetet kan förbättras. Gemensamt för alla huvudmännen är exempelvis att de saknar dokumenterade rutiner för hur händelser i verksamheten som hade kunnat medföra eller har medfört vårdskada ska hanteras och utredas.

I ett fall har IVO noterat att de avvikelserapporter som skolsköterskan upprättat inte har rapporterats vidare till styrelsen eller rektorn. Det har inte heller gjorts någon sammanställning eller analys av inkomna rapporter, klagomål och synpunkter. Vårdgivaren har inte gjort någon egenkontroll och det har inte upprättats någon patientsäkerhetsberättelse. Med dessa brister blir det svårt för huvudmannen att uppfylla sin utredningsskyldighet, vidta åtgärder och förbättra verksamheten. Lärande och förändring riskerar därmed att utebli.

På en annan skola har ledning och personal vittnat om att det inte är så tydligt hur en utredning av avvikelse ska ske och de lyfte behovet av att definiera vad en avvikelse är.

Oklar ansvarsfördelning av patientsäkerhetsarbetet

Genom att dokumentera det organisatoriska ansvaret för patientsäkerhetsarbetet kan huvudmannen skapa en klar ansvarsfördelning och öka kvaliteten i verksamheten. Ingen av huvudmännen har emellertid dokumenterat sin ansvarsfördelning för patientsäkerhetsarbetet inom elevhälsans medicinska del. I ett fall har det funnits rutiner och utsedda ansvariga personer, men det har då inte varit dokumenterat. I ett annat fall har huvudmannen lagt ett stort ansvar på skolsköterskan och skolläkaren att själva planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.

Tidigare tillsyn av elevhälsan

IVO genomförde under 2014 en annan verksamhetstillsyn av den kommunala elevhälsans medicinska och hälsofrämjande roll i sju län.¹³ Granskningens innehåll omfattade inte samma delar som i de tre separata tillsyner som det har redogjorts för i föregående kapitel, men IVO granskade bland annat organisation och ansvarsfördelning. Med undantag av en kommun framgick att huvudmännen hade en tydlig organisation och ansvarsfördelning för elevhälsan. Detta kan vara ett tecken på att styrning och ledning fungerade bättre i de kommuner som ingick i den tidigare granskningen. Vad kan det bero på?

Urvalet skiljer sig åt mellan den tidigare sammanhållna tillsynen och de tre senare tillsynerna, vilket kan ha påverkat resultatet. Huvudmännen har i de senare tillsynerna valts ut med anledning av att myndigheten har blivit uppmärksam på vissa brister i elevhälsans medicinska del.

Den tidigare granskningen omfattade kommuner med ett invånarantal på mellan cirka 60 000 och 210 000 invånare (och inga fristående skolor). Den kommun som ingick i en av de senare tillsynerna har knappt 10 000 invånare och de fristående skolorna har ingen koncerntillhörighet. Detta kan också ha påverkat tillsynsresultatet. Enskilda individers kunskap och kompetens kan få större betydelse när det är färre som arbetar i en kommun eller i en fristående skola, vilket kan öka sårbarheten.¹⁴

I en kommunal verksamhet har dock utbildningsnämnden (eller motsvarande) möjlighet att inhämta kompetens från socialnämnden (eller motsvarande) som har större erfarenhet av att bedriva kommunal hälso- och sjukvård. Kompetensen finns där under ett och samma tak.

¹³ Inspektionen för vård och omsorg (2015), *Elevhälsan – tillsyn av elevhälsans medicinska och hälsofrämjande roll i sju län*.

¹⁴ Socialstyrelsen bjöd under 2010–2011 in företrädare för elevhälsans professioner för att identifiera nödvändiga utvecklings- och förbättringsområden. Resultaten från dessa (och andra) samtal resulterade i rapporten *Utvecklingsområden för mödra- och barnhälsovård samt elevhälsa*, artikelnummer 2011-11-35. Av rapporten framgår bland annat följande: "Deltagarna i mötena kring elevhälsan framhåller att det finns behov av att belysa och förtydliga elevhälsans organisation och uppdrag. De anser att det särskilt i små kommuner kan finnas svårigheter att skapa en väl fungerande och samlad elevhälsa."

BILAGA 1

Beskrivning av tillsynen

Denna rapport är en sammanställning av erfarenheterna från tre egeninitierade verksamhetstillsyner av styrning och ledning för elevhälsans medicinska del, vilka IVO genomförde under 2014 och 2015.

Rapportens utformning och omfattning

Rapporten bygger i huvudsak på de iakttagelser som IVO har gjort vid tillsynerna och samtal har förts om inspektionsresultaten med berörda inspektörer och berörd enhetschef.

Följande omfattas inte av rapporten:

- ⊕ Skolpsykologens hälso- och sjukvårdsarbete.
- ⊕ Beskrivning av de rättsliga förhållanden som gäller när huvudmannen inte själv driver elevhälsan (utan köper in tjänsten).

IVO har utöver tillsynens underlag och samtalen med inspektörerna använt följande källor som underlag för rapporten:

- ⊕ Inspektionen för vård och omsorg (2015), *Elevhälsan – tillsyn av elevhälsans medicinska och hälsofrämjande roll i sju län*, artikelnummer 2015-75.
- ⊕ Socialstyrelsen och Skolverket (2014) *Vägledning för elevhälsan*, artikelnummer 2014-10-2.
- ⊕ Socialstyrelsen (2011), *Utvecklingsområden för mödra- och barnhälsovård samt elevhälsa*, artikelnummer 2011-11-35.

IVO har även haft skriftlig kontakt med handläggare på Socialstyrelsen, Skolverket, Skolinspektionen, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Friskolornas riksförbund.

Tillsynens utformning och omfattning

Tillsynen har skett i form av föranmälda verksamhetstillsyner. Det har dock inte varit en sammanhållen tillsyn med en bred geografisk spridning. IVO har istället valt ut några få huvudmän med anledning av att olika aktörer har uppmärksammat myndigheten på vissa brister i elevhälsans medicinska del. Innehållet i respektive granskning har därför till viss del sett olika ut beroende på innehållet i uppmärksammandet. Den gemensamma nämnaren för alla granskningar har dock varit ledning och styrning.

Det gemensamma granskade området är:

- ⦿ Styrning och ledning för elevhälsans medicinska del.

Sammanlagt har IVO granskat tre huvudmän:

- ⦿ Barn- och utbildningsnämnden i Mullsjö kommun, Jönköpings län. Granskningen föranleddes av en anmälan från personalen som rörde ledning och styrning av elevhälsans medicinska del.
- ⦿ Stiftelsen Sverigefinska skolan i Motala, Östergötlands län (Fria InterMilia Skolan). En anställd inom elevhälsan tog kontakt med IVO, som inledde en granskning. De uppgifter som framkom i kontakten gällde bland annat avsaknad av processer och rutiner samt bristande tillgång till skolläkare.
- ⦿ Rudolf Steinerskolan i Norrköping, Östergötlands län. IVO inledde granskning på grund av de brister i remisshantering och journalföring som framkom i ett klagomål.

Alla tre huvudmännen driver sin egen elevhälsa.

Som en del av tillsynen har IVO intervjuat både ledning och personal. Utöver detta har även viss dokumentation granskats.

Efter avslutad inspektion har alla tre huvudmän (i sina respektive beslut från IVO) fått krav på att åtgärda vissa brister i verksamheten.

BILAGA 2

Starta fristående skola

Den som vill starta en fristående skola går igenom en ansökningsprocess som Skolinspektionen ansvarar för. Det är Skolinspektionen som beviljar tillstånd. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning och efterföljande tillsyn av elevhälsan är att huvudmannen arbetar i enlighet med skollagen och att eleverna ges tillgång till elevhälsan på det sätt som framgår av lagen. IVO är inte involverad i tillståndsprocessen. Däremot ska huvudmannen anmäla sig till det vårdgivarregister som IVO ansvarar för (om denne bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet).

Skolinspektionens vägledning om elevhälsan

I ansökan om att starta en fristående skola ska den som söker besvara frågor om vilka personalkategorier som kommer att ingå i elevhälsan och om elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande roll. Detta syftar till att säkerställa att sökanden känner till bestämmelserna i 2 kap. 25-30 §§ skollagen.¹⁵ I tillståndsprövningen gör Skolinspektionen sedan en bedömning av om huvudmannen har gjort en planering av elevhälsan, känner till vilka funktioner som ska ingå och vilken roll elevhälsan har.

Skolinspektionen ger också råd och vägledning om elevhälsan på sin webbplats. I ett särskilt informationsblad¹⁶ sammanfattar Skolinspektionen vilket ansvar huvudmannen har för elevhälsan enligt skollagen. Den information som ges om hälso- och sjukvårdslagstiftningen kommer allra sist i informationsbladet och där nämner myndigheten att IVO:s tillsyn över hälso- och sjukvården utgår från bestämmelserna i patientsäkerhetslagen och att Skolinspektionens tillsyn utgår från bestämmelserna i skollagen. Skolinspektionen nämner också att IVO:s tillsyn omfattar såväl verksamheten som personal inom elevhälsan (som avser hälso- och sjukvårdsverksamhet).

I beslut om godkännande av huvudman för en fristående skola, upplyser Skolinspektionen om att huvudmannen enligt 2 kap. 8 § skollagen ansvarar för att utbildningen genomförs enligt bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar. Det ankommer alltså på den enskilda huvudmannen att följa de lagar och bestämmelser som är aktuella för verksamheten.

¹⁵ Bestämmelserna omnämner inte huvudmannens vårdgivaransvar.

¹⁶ Skolinspektionen (2012), Informationsblad om elevhälsan, publicerat 2012-06-20. Informationsbladet är under revidering. Skolinspektionen har som målsättning att den reviderade versionen ska publiceras innan årsskiftet 2015/2016.

Tillgänglig information hos andra berörda aktörer

Skolverket har information om elevhälsan på sin webbplats. Där finns den vägledning för elevhälsan som har nämnts tidigare i rapporten. I vägledningen har Skolverket och Socialstyrelsen tillsammans redogjort för huvudmannens vårdgivaransvar.¹⁷ Vägledningen finns även på Socialstyrelsens webbplats.¹⁸ Det är dock oklart i vilken omfattning den som startar en fristående skola tar del av Skolverkets och Socialstyrelsens webbaserade information om elevhälsan.

IVO har ingen information om elevhälsan på sin webbplats, med undantag för den rapport¹⁹ om elevhälsans medicinska och hälsofrämjande roll, vilken nämnts i föregående kapitel.

På SKL:s webbplats finns det information om elevhälsan utifrån skollagens krav, samt personalstatistik över elevhälsans yrkesgrupper.²⁰ Elevhälsan utgjorde dock ett centralt område i SKL:s projekt Psyk²¹ (2012–2014) och i nu aktuellt projekt Uppdrag psykisk hälsa (2015). På webbplatsen uppdragpsykiskhalsa.se finns en länk till tidigare nämnd vägledning för elevhälsan och det finns information om gällande regelverk för hälso- och sjukvården inom elevhälsan.

Friskolornas riksförbund har på sina medlemssidor en hänvisning till vägledningen för elevhälsan.

Kan huvudmannen missa sina skyldigheter?

Av ansökningsprocessen och där till kopplad information framgår inte huvudmannens roll som vårdgivare särskilt tydligt och skyldigheterna enligt exempelvis hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen omnämns på få ställen. Att få fullständig information kräver en aktiv åtgärd från den enskildes sida. Det skulle därför kunna vara fullt möjligt att gå igenom hela etableringsprocessen utan att förstå sina skyldigheter som vårdgivare enligt den lagstiftning som gäller på området. Det är dock viktigt att komma ihåg att man som huvudman alltid är skyldig att följa den lagstiftning som gäller för sin verksamhet.

¹⁷ Just nu ses bland annat vägledningens avsnitt om vårdgivaransvaret över. Myndigheterna planerar att publicera uppdateringen av vägledningen under våren 2016.

¹⁸ Socialstyrelsen har även annat material som myndigheten hänvisar till i vägledningen och som riktar sig till vårdgivare, exempelvis en handbok om tillämpning av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem.

¹⁹ Inspektionen för vård och omsorg (2015), *Elevhälsan – tillsyn av elevhälsans medicinska och hälsofrämjande roll i sju län*.

²⁰ SKL gjorde en kartläggning över grundskolans elevhälsa våren 2015, som redovisas i rapporten Nuläge och utmaningar i elevhälsan.

²¹ Psyk står för psykisk hälsa, barn och unga.

Skolan – både huvudman och vårdgivare
Styrning och ledning för elevhälsans medicinska del
Artikelnr: IVO 2016-1
Utgiven: www.ivo.se, januari 2016

Inspektionen för vård och omsorg (IVO)
Box 45184, 104 30 Stockholm
Telefon: 010-788 50 00
registrator@ivo.se
www.ivo.se

